

HVORNÅR ER FOR STILLE OG VIGGO FOR VILD?

En pige, der mest ser på, mens de andre leger. En dreng, der ofte ender i slagsmål. Er det tegn på dårlig trivsel? Det kræver sin pædagog at opdage tegn på mistriivsel hos udsatte børn og reagere i tide og med de rette midler. Men arbejdet bliver lettere, hvis pædagogerne arbejder med at få hele børnegruppen til at fungere og lader andre fagpersoner give deres besyv med, mener psykolog Jill Mehlbye.

Af Malene Fenger-Grøndahl

Signe på 3½ år sidder ofte for sig selv i Blækspruttestuens sofa og krammer en pude. Hun er sjældent med i de andres leg, men virker ikke ked af det. Er Signes adfærd et tegn på dårlig trivsel? Dækker den over manglende omsorg derhjemme?

En mandlig pædagog på stuen foreslår at tage en snak med Signes forældre for at fornemme, om noget er galt derhjemme. En kvindelig kollega er uenig. Hun mener ikke, at Signe er bekymrende stille. Hun er ret ny på stuen og er sikkert et forsigtigt barn, som ikke kaster sig ind i nye sammenhænge, før hun har afluret de sociale koder, vurderer hun. En tredje pædagog blander sig med en bemærkning om, at Signes adfærd kan være tegn på autistiske træk.

Længere når de tre kolleger ikke i deres overvejelser, før et slagsmål i gruppen af drenge tager deres opmærksomhed. Det ser ud til igen at være Viggo, der har fremprovokeret en konflikt ved at slå på en af de andre, da de kom op at skændes om retten til en rød racerbil. En af de mandlige pædagoger iler til,

mens en af hans kolleger går over for at tale lidt med Signe. De har en aftale om, at hun holder særligt øje med de børn, der 'hænger lidt' og ikke rigtig er med i gruppen. Senere på dagen tager den mandlige pædagog en snak med Viggos mor om, at han tilsyneladende har svært ved at løse konflikter på en fredelig måde. Om de eventuelt i fællesskab skal arbejde med at øve Viggo i det? Moren reagerer med fornærmet harme, og pædagogen opgiver i første omgang at gøre mere ved det. Viggo er sikkert bare inde i en svær periode og skal lige knække koden for fredelig konfliktløsning.

Situationen her er et eksempel på, hvordan mange pædagoger er opmærksomme på de utallige tegn på omsorgssvigt, udviklingsproblemer og mistriivsel, som børn i institutioner kan udvise. Men også på, hvordan det kan være svært at afgøre, hvornår de små tegn afspejler reelle problemer, som de bør gribe ind overfor. Stille adfærd kan være tegn på helt forskellige ting, afhængigt af barnets temperament, dets position

i børnegruppen, familiens sociale baggrund og meget andet. Desuden kan pædagogernes normer for, hvad der er bekymrende eller unormalt variere meget, og det kræver en struktureret og bevidst faglig og tværfaglig indsats at afklare den slags normer og danne sig et realistisk billede af det enkelte barn og dets placering i børnegruppen.

UNIK MULIGHED FOR TIDLIG INDSATS

Men en struktureret og forskningsbaseret indsats i daginstitutionerne for at forebygge mistriivsel og social eksklusion af udsatte børn er nødvendig, understreger psykolog Jill Mehlbye, der er ansat som programleder i AKF, Anvendt KommunalForskning:

"Forskningen viser, at forebyggelse og det, vi kalder tidlig opsporing af udsatte børn, har en stor effekt. Jo tidligere man sætter ind, jo større er chancen for, at problemet aldrig vokser sig rigtigt stort. Sætter man ikke ind, er der derimod stor risiko for, at det siden bliver nødvendigt med en socialpædagogisk indsats,"

SIGNE

HVORDAN FINDER VI DE UDSATTE BØRN I TIDE?

Jill Mehlbye er projektansvarlig for forskningsprojektet 'Opkvalificering af den tidlige indsats i kommunerne. Hvordan finder vi de udsatte børn i tide?', som løber fra 2009-2013.

Projektet, som inddrager seks kommuner, skal afdække, hvordan man kan opbygge systemer, som kan opspore udsatte børn og deres familier, før tingene går helt skævt.

Fokus i undersøgelsen er at udvikle en fælles kommunikation på tværs af systemer, så den viden, der findes, bliver brugt til gavn for barnet.

Målet er, at langt flere udsatte børn får hjælp tidligere, end tilfældet er nu. Projektet er bestilt af Servicestyrelsen og udføres af AKF i samarbejde med Danmarks Evalueringsinstitut og UdviklingsForum.

Du kan læse om projektet på AKF's hjemmeside: www.akf.dk/projekter/container/5003/

siger Jill Mehlbye og understreger, at dagtilbuddene i form af vuggestuer, børnehaver, integrerede institutioner og dagpleje desuden er et oplagt sted at sætte ind, fordi næsten alle danske børn går i daginstitution.

"Opgørelser viser, at omkring 95 % af alle børnefamilier dagligt er i kontakt med pædagogiske fagpersoner, og det giver en unik mulighed for at sætte ind med en koordineret indsats, som også rækker ind i barnets hjemlige arena," siger Jill Mehlbye.

Ofte kan det handle om små og enkle problemer, som risikerer at udvikle sig til strukturelle og komplekse problemer og påvirke barnets udvikling negativt, forklarer hun. "Det kan handle om forældre,

der mangler overskud og har svært ved at finde ind i forælderrollen. Ofte kan de hjælpes med en forholdsvis lille indsats, som for eksempel gør dem i stand til at håndtere konflikter med barnet på en god måde. Omvendt kan der nemt udvikle sig nogle uheldige mønstre i familien, hvis man ikke griber ind med en tidlig indsats. Her er pædagogerne nøglepersoner, fordi de har et andet blik på børnene end forældrene og har en faglighed, som gør dem i stand til at vurdere barnet i forhold til andre børn, ligesom de ser det i andre sammenhænge end forældrene."

MAVEFORNEMMELSER ER IKKE GODT NOK

Forskningen på området viser da også, at de fleste pædagoger i deres dagligdag er opmærksomme på tegn på mistrivsel blandt børnene. Men mange er usikre på, hvornår og hvordan de skal handle på de tegn, de ser. En undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet fra september 2005, foretaget blandt 3000 pædagoger, viste, at over 90 % af pædagogerne i hverdagen oplevede nødråb fra socialt udsatte børn, men kun 15 % af dem handlede på det ud fra veldefinerede strategier. Forskerne bag undersøgelsen konkluderede, at den manglende indsats skyldes, at danske institutioner ikke har tradition for en systematisk, forskningsbaseret indsats, der skal bryde den negative sociale arv. I stedet undlader pædagogerne ofte at handle, eller de handler ud fra praksiserfaring og 'mavefornemmelse'.

Og det er ikke godt nok, lyder det fra Jill Mehlbye: "Problemet er, at pædagogers mavefornemmelse siger dem noget forskelligt. Den ene synes måske, at Signe bare er en stille og nem pige, mens den anden vurderer, at hun må være udsat for omsorgssvigt, når hun er så indadvendt. Eller den ene pædagog

synes, at Viggo er alt for ukoncentreret og for dårlig til at løse konflikter, mens den anden synes, at han bare er en aktiv dreng, som har brug for at udfolde sig fysisk for at komme af med sine frustrationer."

Resultatet af pædagogernes forskellige vurderinger og manglen på forskningsbaserede strategier er ifølge Jill Mehlbye, at børn, der lider af omsorgssvigt på grund af stressede forældre, alkoholproblemer eller psykiske lidelser i familien eller er udsat for overgreb, kan gå med deres problemer i flere år, før nogen handler på deres manglende trivsel.

"Det helt store problem er manglende omsorg, og det gælder børn fra både velstillede og mere socialt belastede hjem. Især kan børn af akademikerforældre blive overset, fordi de ofte viser mere diskrete tegn på mistrivsel, og fordi forældrene er velformulerede og virker overbevisende i deres argumentation, og det kan gøre pædagogerne usikre og afholde dem fra at tage problemet op med forældrene. De kan komme til at tvivle på deres egen dømmekraft," siger Jill Mehlbye.

FÆLLES KOMMUNIKATION OG 'FLYVENDE' FAGFOLK

Som programleder i AKF er hun ansvarlig for et forskningsprojekt, der løber fra 2009 til 2013 og har til formål at udvikle systemer i kommuner og institutioner til at opspore udsatte børn og deres familier, før tingene går helt skævt, og børnene måske må fjernes fra hjemmet. AKF skal gennemføre projektet i nært samarbejde med seks kommuner, og planen er, at praktikere og forskere skal arbejde tæt sammen om at udvikle nye metoder og redskaber i arbejdet med tidlig opsporing af udsatte børn. Fokus vil være på at udvikle en fælles kommunikation på tværs af systemer, så den

“Omkring 95 % af alle børnefamilier er dagligt i kontakt med pædagogiske fagpersoner, og det giver en unik mulighed for at sætte ind med en koordineret indsats, som også rækker ind i barnets hjemlige arena.”

Jill Mehlbye, programleder i Anvendt KommunalForskning (AKF)

JILL MEHLBYE

Uddannet psykolog og har en masteruddannelse i offentlig administration.

Hun er programleder i Anvendt KommunalForskning (AKF), hvor hun i mange år har forsket i udsatte børn. Hun har udgivet forskningsarbejder blandt andet om døgnanbragte børn og unge og effekten af den forebyggende indsats i kommunerne.

viden, der findes, bliver brugt til gavn for barnet, forklarer Jill Mehlbye.

"Generelt er der stor bevågenhed omkring den tidlige og forebyggende indsats i kommunerne, blandt andet fordi alle undersøgelser viser, at en sen indsats er mindre effektiv og langt dyrere end forebyggende og tidlige indsatser. Men i mange kommuner fungerer samarbejdet og kommunikationen mellem de enkelte aktører omkring barnet ikke optimalt. I mange kommuner er der for eksempel ikke noget specialiseret småbørnsteam, som kan rådgive og støtte pædagogerne, når de vurderer, at et barn mistrives, eller der er problemer i børnegruppen generelt," siger Jill Mehlbye.

En del kommuner er dog begyndt at eksperimentere med den slags team, ligesom nogle kommuner har ansat 'flyvende pædagoger', psykologer og sundhedsplejersker, der kan rykke ud i de enkelte institutioner i en periode og hjælpe pædagogerne med at vurdere de enkelte børn og samspelet mellem dem og strukturere arbejdet på en måde, som giver mulighed for at opdage tegn på mistrivsel og vende en negativ udvikling.

Ifølge Jill Mehlbye er det netop vigtigt, at der med jævne mellemrum kommer andre blikke på situationen end pædagogernes egne. "Efter tre år vil pædagogerne ofte have udviklet et fastlåst blik på bestemte børn eller på børnegruppen som helhed, og her kan supervision og input udefra være nødvendige for at give alternative tolkninger. Derfor er det vigtigt med et tværfagligt samarbejde," siger hun.

Desuden anbefaler Jill Mehlbye, at institutionerne skaber strukturer, som gør det muligt for personalet at tale om alle børn med jævne mellemrum, og det behøver ikke at koste ekstra ressourcer, understreger hun.

"Pædagogerne bruger i forvejen me-

get tid på at tale om børnene. Men laver man et system, som sikrer, at man taler om alle børnene i løbet af et kvartal, bliver det dels normaliseret, at man drøfter de enkelte børn, dels sørger man for, at det ikke kun er de børn, der har de mest synlige og 'besværlige' tegn på mistrivsel, der bliver drøftet. Børn fra akademikerhjem kan for eksempel ofte udvikle mere indadvendte, tvangsprægede mønstre, mens andre børn reagerer mere udadvendt og skaber flere tydelige problemer i børnegruppen," siger hun og tilføjer, at man kan bruge enkle redskaber som skemaer med farverne grøn, gul og rød, som symboliserer pædagogernes vurdering af, om barnet har det uproblematisk, viser faresignaler eller besluttet mistrives.

Når medarbejdergruppen drøfter de enkelte børn og deres placering i børnegruppen, bliver det tydeligt, om nogle børn 'falder ud', og det giver pædagogerne anledning til at få afklaret deres normer og værdier. "På den måde sikrer man en faglig udvikling, fordi pædagogerne får lejlighed til at drøfte, hvad de definerer som unormal og normal udvikling, og de får et mere sammenhængende billede af det enkelte barn og af børnegruppen," siger Jill Mehlbye.

STØTTETIMER TIL BØRNEGRUPPEN

Ligesom mange andre forskere på området påpeger hun, at traditionen for at give støttetimer til det enkelte barn i stedet for at give ekstra ressourcer til hele børnegruppen er problematisk. Heldigvis arbejder flere kommuner da også med at give de enkelte institutioner råderet over nogle ressourcer, som kan bruges til for eksempel at give støttepædagogtimer til hele børnegruppen i stedet for en 'overfrakke' på et enkelt barn. "For nogle børn kan det være nødvendigt med

en særlig indsats. Men der er faktisk ingen undersøgelser, der afdækker, om støttepædagogtimerne reelt har en effekt, og desuden er det et problem, hvis man placerer problemet hos det enkelte barn og ikke arbejder med strukturerne i gruppen," siger hun.

Mange institutioner arbejder med begrebet inkluderende pædagogik, som handler om at skabe rummelige miljøer, hvor også de udsatte børn kan føle sig velkomne og deltage aktivt.

"Det kan gøres på mange måder. Men princippet er, at pædagogerne hjælper børnene med at støtte og bruge hinanden og med at opdage nye sider af sig selv og de andre. De kan sætte aktiviteter i gang i mindre grupper for at afprøve, hvilke børn der fungerer godt sammen, og så skal de sætte aktiviteter i gang, som kan fange børnene. Det behøver ikke at være avanceret. Det kan handle om at klippe-klistre eller bage. Det vigtige er, at det giver mulighed for, at de børn, som har tendens til at 'falde ud', kan være med, og at pædagogerne selv er engagerede," siger hun.

På den måde kan Signe lokkes ned fra sofaen og komme i gang med saks og papir – og med at snakke med de andre børn. Og Viggo kan koncentrere sig om at forme boller i en voksenstyret proces, hvor han ikke selv skal klare konflikterne med de andre børn.